

temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis (Rom. viii, 18): et iterum, id quod in presenti et momentaneum et leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternæ gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus quæ videntur, sed quæ non videntur (II Cor. iv, 17, 18).

15. Quid retribuam Domine pro omnibus his? Illud ratio urget et iustitia naturalis totum se tradere illi, a quo se totum habet, et ex se toto debere diligere. Mihi profecto fides tanto plus indicit amandum, quanto et eum me ipso pluris æstimandum intelligo: quippe qui illum non solum mei, sed sui quoque ipsius teneo largitorem. Denique nondum tempus fidei advenerat, nondum innotuerat in carne Deus, obierat in cruce, prodierat de sepulcro, redierat ad Patrem: nondum, inquam, commendaverat in nobis suam multam dilectionem, illam de qua jam multa locuti sumus, cum jam mandatum est homini diligere Dominum Deum suum ex toto corde, tota anima, tota virtute sua (Deut. vi, 5), id est ex omni quod est, quod scit, quod potest. Nec tamen injustus Deus, suum sibi vindicans opus et dona. Ut quid enim non amaret opus artificem, cum haberet unde id posset? Et eum non quantum omnino posset, cum nihil omnino nisi ejus munere posset? Ad hæc, quod de nihilo, quod gratis, quod in hac dignitate conditum est; et debitum dilectionis manifestius facit, et exactum justiore ostendit. Ceterum quantum putamus adjectum beneficii, eum homines et jumenta salvavit, quemadmodum multiplicavit misericordiam suam Deus? (Psal. xxxv, 7, 8.) Nos dico, qui mutavimus gloriam nostram in similitudinem vituli comedentis fenum (Psal. cv, 20), peccando comparati jumentis insipientibus (Psal. xlviii, 13). Quod si totum me debeo pro me facto, quid addam jam et pro refecto et refecto hoc modo? Nec enim tam facile refectus, quam factus: siquidem non solum de me, sed de omni quoque quod factum est, scriptum est, *Dixit et facta sunt* (Psal. cxlviii, 5). At vero qui me tantum et semel dicendo fecit, in reficiendo profecto et dixit multa, et gessit mira, et pertulit dura; nec tantum dura, sed et indigna. Quid ergo retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? (Psal. cxv, 12.) In primo opere me mihi dedit; in secundo, se: et ubi se dedit, me mihi reddidit. Datus ergo, et redditus, me pro me debeo, et bis debeo. Quid Deo retribuam pro se? Nam etiam si me millies rependere possem, quid sum ego ad Deum?

CAPUT VI.

Brevis anacephalæosis et summa prædictorum.

16. Hic primum vide, quo modo, imo quam sine modo a nobis Deus amari meruerit, qui (ut paucis quod dictum est repetam) prior ipse dilexit nos, tantus, et tantum, et gratis tantillos, et tales. En quod in principio dixisse me memini, modum esse diligendi Deum, sine modo diligere. Denique cum dicto quæ tendit in Deum, tendat in immensum,

tendat in infinitum (nam et infinitus Deus est et immensus): quisnam, 591, quæso, debeat finis esse nostri, vel modus amoris? Quid quod amor ipse noster non jam gratuitus impenditur, sed rependitur debitus? Amat ergo immensitas, amat æternitas, amat supereminens scientiæ charitas; amat Deus, ejus magnitudinis non est finis (Psal. cxliv, 3), cujus sapientiæ non est nūmen (Psal. cxlvi, 5), cujus pax exsuperat omnem intellectum (Philipp. iv, 7): et vicem rependimus cum mensura? Diligam te, Domine, fortitudo meo, firmamentum meum, et refugium meum, et liberator meus (Psal. xvii, 2, 3): et meum denique quiddam optabile atque amabile dici potest. Deus meus, adjutor meus diligam te pro dono tuo, et modo meo, minus quidem justo, sed plane non minus posse meo: qui etsi quantum debeo non possum, non possum tamen ultra quam possum. Potero vero plus, cum plus donare dignaberis: nunquam tamen prout dignus habebis. Imperfectum meum viderunt oculi tui; sed tamen in libro tuo amnes scribentur (Psal. cxxxviii, 16), qui quod possunt faciunt, etsi quod debent non possunt. Satis, quantum reor, apparet, et quoniam modo Deus diligendus sit, et quo merito suo. Quo, inquam, merito suo: nam quanto, cui sane appareat? quis dicat? quis sapiat?

CAPUT VII.

Non sine fructu et præmio diligi Deum; et terrenis non satiari humani cordis appetitum

17. Nunc quo nostro commodo diligendus sit, videamus. Sed quantum est et in hoc videre nostrum ad id quod est? Nec tamen quod videtur taceandum est, etsi non omnino videtur ut est. Superius, cum propositum esset, quare, et quomodo diligendus sit Deus, duplicem dixi parere intellectum id quod queritur, Quare: ut, aut quo suo merito, aut quo nostro commodo diligendus sit, utrumlibet queri posse perinde videatur. Dicto proinde de merito Dei, non prout dignum ei, sed prout datum est mihi; superest ut de præmio, quod item dabitur, dicam. Non enim sine præmio diligitur Deus, etsi absque præmii intuitu diligendus sit. Vacua namque vera charitas esse non potest, nec tamen mercenaria est: quippe non querit quæ sua sunt (I Cor. xiii, 5). Affectus est, non contractus: nec acquiritur pacto, nec acquirit. Sponte afficit, et spontaneum facit. Verus amor seipso contentus est. Habet præmium, sed id quod amat. Nam quidquid propter aliud amare videaris, id plane amas, quo amoris finis pertendit, non per quod tendit. Paulus non evangelizat ut comedat, sed comedit ut evangelizet: eo quod amet, non cibum, sed Evangelium (I Cor. ix, 18). Verus amor præmium non requirit, sed meretur. Præmium sane necdum amanti proponitur, amanti debetur, perseveranti redditur. Denique in rebus inferioribus suadendis, invitos promissis vel præmiis invitamus, et non spontaneos. Quis enim munerandum hominem putet, ut faciat

quod et sponte cupit? Nemo, verbi causa, condicit aut esurientem ut comedat, aut sitientem ut bibat, aut certe matrem ut parvulum allactet filium uteri sui. An vero quis putet prece vel pretio quempiam commonendum suam ipsius vel sepere vineam, vel arborem circumfodere, vel structuram propriæ domus erigere? Quanto magis Deum amans anima, aliud præter Deum sui amoris præmium non requirit? Aut si aliud requirit, illud pro certo, non Deum diligit.

18. Inest omni utenti ratione naturaliter pro sua semper æstimatione atque intentione appetere potentia, et nulla re esse contentum, cui quod deest, judicet præferendum. Nam et qui, verbi gratia, uxorem habet speciosam, petulanti oculo vel animo respicit pulchriorem: et qui veste pretiosa indutus est, pretiosiores affectat, et possidens multas divitias, invidet ditiori. Videas jam multis prædiis et possessionibus ampliatis, adhuc tamen in dies agrum agro copulare, atque infinita cupiditate dilatare terminos suos. Videas et qui in regalibus domibus, amplisque habitant palatiis, nihilominus quotidie conjungere domum ad domum, et inquieta 592 curiositate ædificare, diruere, mutare quadrata rotundis. Quid homines sublimatos honoribus? annon insatiabili ambitione magis ac magis totis viribus conari ad aliora videmus? Et horum omnium idcirco non est finis, quia nil in eis sumum singulariter reperitur vel optimum. Et quid mirum si inferioribus et deterioribus contentus non sit, qui citra summum vel optimum quiescere non potest? Sed hoc stultum et extremæ dementiæ est, ea semper appetere, quæ nunquam, non dico satient, sed nec temperent appetitum: dum quiddam talium habueris, nihilominus non habita concupiscas, et ad quæque defuerint, semper inquietus anheles. Ita enim fit ut per varia et fallacia mundi oblectamenta vagabundus animus inani labore discurrens fatigetur non satiatur: dum quiddam famelicus inglutierit, parum reputet ad id quod superest devorandum, semperque non minus anxia cupiat quæ desunt, quam quæ adsunt læte possideat. Quis enim obtineat universa? Quanquam et modicum id quod quisque cum labore obtinuerit, cum timore possederit, certus quidem non sit quando cum dolore amittat, certus autem quod quandoque amittat. Sic directo tramite voluntas perversa contendit [al. cum tendit] ad optimum, festinat ad id unde possit impleri. Imo vero his anfractibus ludit secum vanitas, mentitur iniquitas sibi. Si ita vis adimplere quod vis, hoc est, si illud apprehendere vis, quo apprehenso nil jam amplius velis, quid tentare opus est et cætera Curris per devia, et longe ante morieris, quam hoc circuitu pervenias ad optatum.

19. Hoc ergo in circuitu impij ambulant, naturaliter appetentes unde finiant appetitum, et insipienter respuentes unde propinquent fini: fini dico non consumptioni, sed consummationi. Quamobrem non beato fine consummari, sed consumi vacuo la-

bore accelerant, qui rerum magis specie, quam auctore delectati, prius universa percurrere, et de singulis cupiunt experiri, quam ad ipsum curent universitatis Dominum pervenire. Et quidem pervenirent, si quandoque voti compotes effici possent, ut omnia scilicet, præter omnium principium, unus aliquis obtineret. Ea namque suæ cupiditatis lege, qua in rebus cæteris non habita præ habitis esurire, et pro non habitis habita fastidire solebat; mox omnibus quæ in celo, et quæ in terra sunt obtentis et contemptis, tandem ad ipsum procul dubio curreret, qui solus deesset omnium Deus. Porro ibi quiesceret: quia sicut citra nulla revocat quies; sic nulla ultra jam inquietudo sollicitat. Diceret pro certo: *Mihi autem adhærere Deo bonum est.* Diceret, *Quid enim mihi est in celo, et a te quid volui super terram?* et item, *Deus cordis mei, et pars mea Deus in æternum* (Psal. lxxii, 28, 25, 26). Sic ergo (ut dictum est) ad id quod optimum est, quis cupidus perveniret, si quidem ante, quod citra cupit, assequi posset.

20. Verum quoniam id omnino impossibile præstruit et vita brevior, et virtus infirmior et consors numerosior; longo profecto itinere et casso labore, desudant, qui dum quæcunque desiderant attingere volunt, ad cunctorum desiderabilium nequeunt pertingere finem. Et utinam attingere universa animo, et non experimento vellent! Hoc enim facile posset, et non incassum. Nam et animus sensu quidem carnali tanto velocior, quanto et perspicacior, ad hoc datus est, ut illum ad omnia præveniat; nihilque audeat contingere sensus, quod animus præcurrens ante utile non probaverit. Hinc enim arbitrator dictum, *Omnia probate, quod bonum est tenete* (I Tess. v, 21); ut videlicet ille huic provideat, nec is suum votum, nisi ad illius judicium consequatur. Alioquin non ascendes in montem Domini, nec stabis in loco sancto ejus, pro eo quod in vano acceperis animam tuam (Psal. xxiii, 3, 4), hoc est animam rationalem: dum instar pecoris sensum sequeris, ratione quidem otiosa, et non resistente in aliquo. Quorum itaque ratio non prævenit gressus, currunt, sed extra viam: ac proinde Apostoli spreto consilio, non sis currunt ut apprehendant (I Cor. xi, 24). Quando etenim apprehendant, quem 593 apprehendere nisi post omnia nolunt? Distortum iter, et circuitus infinitus, cuncta, primitus attentare velle.

21. Justus autem non ita. Audiens nempe vituperationem multorum commorantium in circuitu (multi enim sunt viam latam pergentes, quæ ducit ad mortem), ipse sibi regiam eligit viam, non declinans ad dexteram vel ad sinistram. Denique attestante propheta, *Semita justi recta est, rectis callis justi ad ambulandum* (Isai. xxvi, 7). Hi sunt, qui salubri compendio cauti sunt molestum hunc et infructuosum vitare circuitum, verbum abbreviatum et abbrevians eligentes, non cupere quæcunque vident,

sed vendere magis quæ possident, et dare pauperibus. Beati plane pauperes, quoniam ipsorum est regnum cælorum (*Matth. v, 3*). Omnes quidem currunt (*I Cor, ix, 24*); sed inter currentes discernitur. Denique novit Dominus viam justorum, et iter impiorum peribit (*Psal. i, 6*). Ideo autem melius est modicum justo super divitias peccatorum multas (*Psal. xxxvi, 16*), quoniam quidem, ut Sapiens loquitur et insipiens experitur, qui diligit pecuniam, non saturabitur pecunia (*Eccle. v, 9*): qui autem esuriunt et sitiunt justitiam, ipsi saturabuntur (*Matth. v, 6*). Justitia siquidem ratione utentis spiritus cibus est vitalis et naturalis: pecunia vero sic non minuit animi famem, quomodo nec corporis ventus. Denique si famelicum hominem apertis faucibus vento, inflatis haurire buccis aerem cernas, quo quasi consulat fami, nonne credas insanire? Sic non minoris insanie est, si spiritum rationalem rebus putes quibuscunque corporalibus non magis inflari, quam satiari. Quid namque de corporibus ad spiritus? Nec illa sane spiritualibus, nec isti e regione refici corporalibus queunt. Benedic, anima mea, Domino, qui replet in bonis desiderium tuum (*Psal. cii, 4, 5*). Replet in bonis, excitat ad bonum, tenet in bono: prævenit, sustinet, implet. Ipse facit ut desideres; ipse est quod desideras.

22. Dixi supra: Causa diligendi Deum, Deus est. Verum dixi: nam et efficiens, et finalis. Ipse dat occasionem, ipse erat affectionem, desiderium ipse consummat. Ipse fecit, vel potius factus est ut amaretur: ipse speratur, amandus felicius, ne in vacuum sit amatus. Ejus amor nostrum et præparat, et remunerat. Præcedit benignior, rependitur justior, exspectatur suavior. Dives est omnibus qui invocant eum: nec tamen habet quidquam se ipso melius. Se dedit in meritum, se servat in præmium, se apponit in refectione animarum, sanctarum, se in redemptione distrahit captivarum. Bonus es, Domine, animæ quærenti ne (*Thren. iii, 25*): quid ergo invenienti? Sed enim in hoc est mirum, quod nemo te quærere valet, nisi qui prius invenerit. Vis igitur inveniri, ut quæaris, quæri ut inveniaris. Potes quidem quæri et inveniri, non tamen præveniri. Nam etsi dicimus, *Mane oratio mea præveniet te* (*Psal. lxxxvii, 14*); non dubium tamen quod tepida sit omnis oratio, quam non prævenit inspiratio. Dicendum jam unde inchoet amor noster, quoniam ubi consummetur, dictum est.

CAPUT VIII.

De primo gradu amoris quo diligit homo se propter se.

23. Amor est affectio naturalis una de quatuor (150*). Notæ sunt: non opus est nominare. Quod ergo naturale est, justum quidem foret primo omnium auctori deservire naturæ. Unde et dictum est primum et maximum mandatum: *Diliges Dominum*

(150*) Bernardus passim cum antiquis, etiam proanis, quatuor tantum principes affectiones agnoscit:

Deum tuum (*Matth. xxii, 37*), etc. Sed quoniam natura fragilior atque infirmior est, ipsi primum imperante necessitate compellitur inservire. Et est amor carnalis, quo ante omnia homo diligit se ipsum propter se ipsum, sicut scriptum est: *Prius quod animale, deinde quod spirituale* (*I Cor. xv, 46*). Nec præcepto indicitur, sed naturæ inseritur: quis nempe carnem suam odio habuit? (*Éphes. v, 29*.) At vero, si cœperit amor idem, ut assolet, proclivior esse, sive profusior, et necessitatis alveo minime contentus, compos etiam voluptatis **594** exundans latius visus fueris occupare; statim superfluitas obviantem mandato cohibetur, cum dicitur: *Diliges proximum tuum sicut te ipsum* (*Matth. xxii, 39*). Justissime quidem, ut consors naturæ non sit exsors et gratiæ, illius præsertim gratiæ, quæ naturæ insita est. Quod si gravatur homo fraternis, non dico necessitatibus subvenire, sed voluptatibus deservire; castiget ipse suas, si non vult esse transgressor. Quantum vult, sibi indulgeat; dum æque et proximo tantumdem meminerit exhibendum. Frenum tibi temperantiæ imponitur, o homo, ex lege vitæ et disciplinæ, ne post concupiscentias tuas eas, et pereas, ne de bonis naturæ hostis servias animæ, hoc est libidini. Quam justius atque honestius comunicas illa consorti, id est proximo quam hosti? Et quidem si ex Sapientis consilio a voluptatibus tuis averteris (*Eccle. xviii, 30*), et juxta doctrinam Apostoli victa vestituque contentus (*I Tim. vi, 8*), paulisper suspendere non gravaris amorem tuum a carnalibus desideriis, quæ militant adversus animam (*I Petr. ii, 11*); sane quod subtrahis hosti animæ tuæ, consorti naturæ puto non gravaberis impertiri. Tunc amor tuus et temperans erit, et justus, si quod propriis subtrahitur voluptatibus, fratris necessitatibus non negetur. Sic amor carnalis efficitur et socialis, cum in commune protrahitur.

24. Si autem dum comunicas proximo, forte tibi defuerint etiam, necessaria, quid facies? Quid enim, nisi ut cum omni fiducia postules ab eo quis dat omnibus affluenter, et non improperat (*Jacobi i, 5*); qui aperit manum suam, et implet omne animal benedictione? (*Psal. cxliv, 16*.) Dubium siquidem non est, quod adsit libenter in necessariis, qui plerisque et in superfluis non deest. Denique ait: *Primum quærite regnum Dei et justitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis* (*Luc. xii, 31*). Sponte daturum se pollicetur necessaria, superflua restringenti, et proximum diligenti. Hoc quippe est primum quærere regnum Dei, et adversus peccati implorare tyrannidem pudicitia potius ac sobrietatis subire jugum, quam regnare peccatam in tuo mortali corpore patiaris. Porro autem et hoc justitiæ est, cum quo tibi est natura communis, naturæ quoque cum eo munus non habere divisum.

25. Ut tamen perfecta justitia sit diligere proximum, timorem, gaudium et tristitiam, ut sermone 2 in Capite jejunii, num. 3, et alibi passim.

mum, Deum in causa haberi necesse est. Alioquin proximum pure diligere quomodo potest, qui in Deo non diligit? Porro in Deo diligere non potest, qui Deum non diligit. Oportet ergo Deum diligi prius, ut in Deo diligi possit et proximus. Facit ergo etiam se diligi Deus, qui et cætera bona facit. Facit autem sic. Qui naturam condidit, ipse et protegit. Nam et ita condita fuit, ut habeat jugiter necessarium protectorem, quem habuit et conditorem: quæ nisi per ipsum non valuit esse, nec sine ipso valeat omnino subsistere. Quod ne sane de se creatura ignoret, ac proinde sibi (quod absit) superbe arroget beneficia creatoris, vult hominem idem conditor alto quidem salubrique consilio tribulationibus exerceri: ut cum defecerit homo, et subvenerit Deus, dum homo liberatur a Deo, Deus ab homine, ut dignum est, honoretur. Hoc enim dicit: *Invoca me in die tribulationis, eruam te, et honorificabis me* (*Psal. cxlix, 15*). Fit itaque hoc tali modo, ut homo animalis et carnalis, qui præter se neminem diligere noverat, etiam Deum vel propter se amare incipiat, quod in ipso nimirum, ut sæpe expertus est, omnia possit, quæ posse tamen prosit; et sine ipso possit nihil.

CAPUT IX.

De secundo et tertio gradu amoris.

26. Amat ergo jam Deum, sed propter se interim adhuc, non propter ipsum. Est tamen quædam prudentia scire quid ex te, quid ex Dei adjutorio possis, et ipsi servare te infensum [*id est inoffensum*], qui te tibi servat illæsum. At si frequens ingruerit tribulatio, ob quam et frequens ad Deum conversio fiat, et a Deo æque frequens liberatio consequatur; nonne, esti **595** fuerit ferreum pectus, vel cor lapideum toties liberati, emolliri necesse est ad gratiam liberantis, quatenus Deum homo diligit, non propter se tantum, sed et propter ipsum? Ex occasione quippe frequentium necessitatum crebris necesse est interpellationibus Deum ab homine frequentari, frequentando gustari, gustando probari quam suavis est Dominus. Ita fit ut ad diligendum pure Deum plus jam ipsius gustata alliciat suavitas, quam urgeat nostra necessitas; ita ut exemplo Samaritanorum, dicentium mulieri quæ adesse Dominum nuntiaverat, *Jam non propter tuam loquelam credimus: ipsi enim audivimus, et scimus quia ipse est vere Salvator mundi* (*Joan. iv, 42*); ita, inquam, et nos illorum exemplo carnem nostram alloquentes, dicamus merito: Jam non propter tuam necessitatem Deum diligimus; ipsi enim gustavimus et scimus quoniam suavis est Dominus. Est enim carnis quædam loquela necessitas et beneficia quæ experiendo probat, gestiendo [*al. gustando*] renuntiat. Itaque sic affecto, jam de diligendo proximo implere mandatum, non erit difficile. Amat quippe veraciter Deum, ac per hoc quæ Dei sunt. Amat caste, et casto non gravatur obedire mandato, castificans magis cor suum, ut scriptum est, in obedientia charitatis (*I Petr. i, 22*). Amat juste, et mandatum justum

libenter amplectitur. Amor iste merito gratus, quia gratuitus. Castus est, quia non impenditur verbo, neque lingua, sed opere et veritate. Justus est, quoniam qualis suscipitur, talis et redditur. Qui enim sic amat, haud secus profecto, quam amatus est, amat; quærens et ipse vicissim; non quæ sua sunt, sed quæ Jesu Christi, quemadmodum ille nostra, vel potius nos, et non sua quæsit. Sic amat qui dicit: *Confitemini Domino quoniam bonus* (*Psal. cxvii, 1*). Qui Domino confitetur, non quoniam sibi bonus est, sed quoniam bonus est; hic vere diligit Deum propter Deum, et non propter seipsum. Non sic amat de quo dicitur: *Confitebitur tibi cum benefeceris ei* (*Psal. cxviii, 19*). Iste est tertius amoris gradus, quo jam propter se ipsum Deus diligitur.

CAQUT X.

De quarto gradu amoris cum nec seipsum diligit homo nisi propter Deum.

27. Felix qui meruit ad quartum usque pertinere, quatenus nec seipsum diligit homo nisi propter Deum. Justitia tua, Deus, sicut montes Dei (*Psal. xxxv, 7*). Amor iste mons est, et mons Dei excelsus. Revera mons coagulatus, mons pingulis (*Psal. lxxvii, 16*). Quis ascendet in montem Domini (*Psal. xxiii, 3*). Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, et volabo et requiescam? (*Psal. liv, 7*). Factus est in pace locus iste, et habitatio hæc in Sion (*Psal. lxxv, 3*). Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est! (*Psal. cxix, 5*.) Caro et sanguis, vas luteum, terrena inhabitatio quando capit hoc? quando hujuscemodi experitur affectum, ut divino debriatus amore animus, oblitus sui, factusque sibi ipsi tanquam vas perditum, totus pergat in Deum, et adherens Deo unus cum eo spiritus fiat (*I Cor. vi, 17*), et dicat: *Defecit caro mea et cor meum, Deus cordis mei, et pars mea Deus in æternum*? (*Psal. lxxii, 26*.) Beatum dixerim et sanctum, cui tale aliquid in hac mortali vita raro interdum, aut vel semel, et hoc ipsum raptim, atque unius vix momenti spatio experiri donatum est. Te enim quodammodo perdere, tanquam qui non sis, et omnino non sentire te ipsum et a teipso exinaniri, et pene annullari, cælestis est conversationis, non humanæ affectionis. Et si quidem e mortalibus quispiam ad illud raptim interdum (ut dictum est) et ad momentum admittitur, subito invidet sæculum nequam, perturbat diei malitia, corpus mortis aggravat, sollicitat carnis necessitas, defectus corruptionis non sustinet, quodque his violentius est, fraterna revocat charitas. Heu! redire in se, recipere in sua compellitur, et miserabiliter exclamare, *Domine, vim patior responde pro me* (*Isa. xxxviii, 14*): et illud, *Infelix ego homo, quis 596 me liberabit de coropre mortis hujus?* (*Rom. vii, 24*.)

28. Quoniam tamen Scriptura loquitur, Deum omnia fecisse propter semetipsum; erit profecto ut factura sese quandoque conformet et concordet Auctori. Oportet proinde in eundem nos affectum quancumque transire: ut quomodo Deus omnia

esse voluit propter semetipsum, sic nos quoque nec nosippos, nec aliud aliquid fuisse, vel esse velimus, nisi æque propter ipsum, ob solam videlicet ipsius voluntatem, non nostram voluptatem. Delectabitur ane non tam nostra, vel sopita necessitas, vel sortita felicitas, quam quod ejus in nobis, et de nobis voluntas adimpleta videbitur: quod et quotidie postalamus in oratione cum dicimus, *Fiat voluntas tua, sicut in celo, et in terra* (Matth. vi, 10). O amor sanctus et castus! o dulcis et suavis affectio! o pura et defæcata intentio voluntatis! eo certe defæcior et purior, quo in ea de proprio nil jam admistum relinquatur: eo suavior et dulcior, quo totum divinum est quod sentitur. Sic affici, deificari est. Quomodo stilla aquæ modica, multo infusa vino, deficere a se tota videtur, num et saporem vini induit et colorem; et quomodo ferrum ignitum et candens, igni simillimum fit, pristina propriaque forma exutum; et quomodo solis luce perfusus aer in eandem transformatur luminis claritatem, adeo ut non tam illuminatus, quam ipsum lumen esse videatur: sic omnem tunc in sanctis humanam affectionem quodam ineffabili modo necesse erit a semetipsa liquescere, atque in Dei penitus transfundi voluntatem. Alioquin quomodo omnia in omnibus erit Deus, si in homine de homine quidquam supererit? Manebit quidem substantia, sed in alia forma, alia gloria, aliaque potentia, Quando hoc erit? quis hoc videbit? quis possidebit? Quando veniam, et apparebo ante faciem Dei? (Psal. xli, 3.) Domine Deus

(151) De præcepto dilectionis, quo jubemur Deum ex toto corde diligere, agit, atque non posse ab homine mortali, seu in statu vitæ præsentis impleri, scilicet perfecte. Idem asserit Serm. 50 in Cant. Similia habet S. Augustinus variis locis lib., 1 De doct. Christ., cap. 22, lib. De perfect. justit., cap. 8, ubi in plenitudine charitatis vitæ futuræ hoc præceptum implendum ait. *Nam cum est adhuc aliquid carnalis concupiscentiæ, vel quod continendo frenetur, non omnimodo ex tota anima diligitur Deus.* Et iterum. *Cur ergo homini non præcipitur ista perfectio, quamvis eam in hac vita nemo habeat? Non enim recte curritur, si quo currendum est, nesciatur. Quomodo autem sciretur, si nullis præceptis ostenderetur?* Item lib. De spir. et litt. cap. ult. commemorans præceptum dilectionis Dei et proximi: *Hoc, inquit, in illa vita complebimus, cum videbimus faciem ad faciem; sed ideo nobis hoc etiam nunc præceptum est, ut admoneremur, quid fide exposcere, quo spem præmittere, et obliviscendo quæ retro sunt in quæ anteriora vos extendere debemus, etc.* Sed cave putes hæc favere Sectariis, docentibus, Neminem posse in præsentis vitæ statu legem Dei implere, etiam regeneratum. Contra quem errorem vide concil. Trident. sess. 6, cap. 11, et can. 18.

Ut hic punctum difficultatis paucis expediamus, notandum totalitatem illam lege præscriptam cum dicitur, *Ex toto corde*, etc. tribus modis intelligi posse. Primo, ut totum cor nostrum in solidum uni Deo diligendo tribuatur, nec amor in aliud feratur objectum quam in solum Deum. Hoc sensu non præcipitur Dei dilectio, alioquin non liceret diligere proximum. Secundo, ut significetur tanto conatu cor nostrum in Dei dilectionem ferri debere, quanto fieri potest, seu ut tantum diligat, quantum ab ipso diligibilis est. Tertio, ut toto corde id fieri dicatur,

meus, tibi dixit cor meum, exquisivit te facies mea; faciem tuam, Domine, requiram (Psal. xxvi, 8). Putas, videbo templum sanctum tuum?

29. Ego puto non ante sane perfecte impletum iri, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, ex et tota virtute tua* (Matth. xxii, 37); quousque ipsum cor cogitare jam non cogatur de corpore, et anima eidem in hoc statu vivificando et sensificando intendere desinat, et virtus ejusdem relevata molestiis, in Dei potentia roboretur. Impossibile namque est (151) tota hæc ex toto ad Deum colligere, et divino infingere vultui, quandiu ea huic fragili et ærumnoso corpori intenta et distenta necesse est subservire (152). Itaque in corpore spirituali et immortalis, in corpore integro, placido, placidoque, et per omnia subjecto spiritui, speret se anima quartum apprehendere amoris gradum, vel potius in ipso apprehendi: quippe quod Dei potentia est dare cui vult, non humanæ industriæ assequi. Tunc, inquam, summum obtinebit facile gradum, cum in gaudium Domini sui promptissime et avidissime festinantem nulla jam retardabit carnis illecebra, nulla molestia conturbabit. Putamusne tamen hanc gratiam vel ex parte sanctos martyres assecutos, in illis victoriosioribus corporibus adhuc constitutos? Magna vis prorsus amoris illas animas introrsum rapuerat, qua ita sua corpora foris exponere, et tormenta contemnere valuerunt. At profecto doloris acerrimi sensus non potuit non turbare serenum, etsi non perturbare.

C in quo quis præcipuum studium et curam ponit: quomodo dicimus, aliquid totum esse in litteris.

Dicendum itaque, totalitatem dilectionis inclusam, non primo modo intelligendam; sic enim non posset amari proximus: nec secundo, quamvis si sic præcipitur, servari posset: sed tertio, quod fit, quando in amore nihil Deo præfertur, cum nullius creaturæ amore vel timore a nobis offenditur. Hunc sensum expressit Apostolus Roman. vi: *Nulla creatura poterit nos separare a charitate Dei et Christi ipse* (Matt. x): *Qui amat patrem aut matrem, etc.*, id est, qui amorem parentum præfert amoris Dei, non diligit Deum super omnia. Hoc sensu laudatur Abraham, quod unici filii amorem postposuerit amoris Dei.

Itaque SS. Augustinus et Bernardus intelligunt quidem totalitatem primi et secundi modi, et hoc sensu asserunt, dilectionis mandatum in hac vita impleri non posse; sed simul insinuant, mandatum sic acceptum non esse homini infirmo sub pœna peccati præceptum, sed tantum propositum ut scopum et finem, ad quem conari, tendere, et pervenire, aliquando debeat, id est, eam justitiæ perfectionem, quæ speratur in futuro sæculo. Unde loco cit. De spir. et litt. *Neque enim, inquit, si esse nondum potest tanta dilectio Dei, quanta illi cognitioni plenæ perfectæque debetur, jam culpæ deputandum est. Aliud enim est, totam nondum assequi charitatem: aliud, nullam sequi cupiditatem.* V. S. Thom. 2-2 quæst. 44, art. 6 et 8.

(152) Non tamen continuo impossibile præceptum, quod præscribit finem et perfectionem amoris, quo semper et irremisse contendamus, non quo statim pervenire teneamur. Non ergo præcipitur in hac vita perfectio charitatis absoluta, sed studium ejus perfectionis, ut quantum humanæ res sinunt, Dei cogitatione, amore, unione et voluntate occupemur.

CAPUT XI.

Hæc amoris perfectio non competit etiam solutis animabus beatorum, ante resurrectionem.

30. Quid autem jam solutes corporibus? Immersas ex toto credimus immenso illi pelago æterni luminis et luminosæ æternitatis. Sed si (quod non negatur velint sua corpora recepisse, aut certe recipere desiderent et sperent; liquet procul dubio necdum a se ipsis penitus immutatas, quibus constat 597 necdum penitus deesse de proprio, quo vel modice intentio reflectatur. Donec ergo absorpta sit mors in victoria, et noctis undique terminos lux perennis invadat et occupet usquequaque, quatenus et in corporibus gloria cœlestis effulgeat: non possunt ex toto animæ seipsas exponere, et transire in Deum, nimirum ligatæ corporibus etiam tunc etsi non vita vel sensu, certe affectu naturali, ita ut absque his nec velint, nec valeant consummari. Itaque ante re-staurationem corporum non erit ille defectus animorum, qui perfectus et summus est ipsorum status: nec carnis jam sane consortium spiritus requireret, si absque illa consummaretur. Enimvero absque profectu animæ nec ponitur corpus, nec resumitur. Denique pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus (Psal. cxv, 15). Quod si mors pretiosa, quid vita, et illa vita? Nec mirum, si corpus jam gloriæ conferre videtur spiritui, quod et infirmum et mortale constat ipsi non mediocriter valuisse. O quam verum locutus est qui dixit, diligentibus Deum omnia cooperari in bonum (Rom. viii, 28). Valet Deum diligenti animæ corpus suum infirmum, valet et mortuum, valet et resuscitatum: primo quidem ad fructum penitentia, secundo ad requiem, postremo ad consummationem. Merito sine illo perfici non vult, quod in omni statu in bonum sibi subservire persentit.

31. Bonus plane fidusque comes caro spiritui bono, quæ ipsum aut si onerat juvat; aut si non juvat, exonerat; aut certe juvat, et minime onerat. Primus status laboriosus, sed fructuosus: secundus otiosus, sed minime fastidiosus: tertius et gloriosus. Audi et sponsus in Canticis ad profectum hunc trimodum invitatem. *Comedite inquit amici et bibite; et inebriamini charissimi* (Cantic. v, 1). Laborantes in corpore vocat ad cibum: jam posito corpore quiescentes ad potum invitat; resumentes corpora, etiam ut inebriantur impellit: quos et vocat charissimos, nimirum charitate plenissimos. Nam et in cæteris, quos non charissimos, sed amicos appellat differentia est; ut hi quidem qui in carne adhuc gravati gemunt, chari habeantur pro charitate quam habent: qui vero jam soluti carnis compede sunt, eo sint chariores, quo et promptiores atque expeditiores facti ad amandum. Porro præ utrisque merito nominantur et sunt charissimi, qui recepta jam secunda stola in corporibus utique cum gloria resumptis, tanto, in Dei feruntur amorem liberiores et alacriores, quanto et de proprio nil jam residuum est, quod eos aliquatenus sollicitet vel retardet. Quod

A quidem neuter sibi reliquorum statuum vindicat; eum et in priori corpus cum labore portetur, et in secundo quoque non sine proprietate aliqua decideri exspectetur.

32. Primo ergo fidelis anima comedit panem suum, sed heu! in sudore vultus sui. In carne quippe manens adhuc ambulat per fidem, quam sane operari per dilectionem necesse est: quia si non operatur, mortua est. Porro ipsum opus cibus est dicente Domino: *Meus cibus est, ut faciam voluntatem Patris mei* (Joan. iv, 34). Dehinc carne exuta jam pane doloris non cibatur; sed vinum amoris, tanquam post cibum, plenius haurire permittitur non purum tamen, sed quomodo sub sponsi nomine in Canticis dictum legitur: *bibi vinum meum cum lacte meo* (Cantic. v, 1). Vino enim divini amoris etiam tunc anima suavitate naturalis immiscet affectionis, qua resumere corpus suum, ipsumque glorificatum desiderat. Estuat ergo jam tunc sanctæ charitatis potata vino, sed plane nondum usque ad ebrietatem: quoniam temperat interim ardorem illum hujus lactis permistio. Ebrietas denique solet evertere mentes, atque omnino reddere immemores sui. At non ex toto sui oblita est, quæ adhuc de proprio corpore utique deerat, quid jam impedit a se ipsa quodammodo abire, et ire totam in Deum, eoque sibi penitus dissimillimam fieri, quo Deo simillimam effici donatur? Tum demum ad crateram admissa sapientia, illam de qua legitur, *Et calix meus inebrians quam præclarus est!* (Psal. xxii, 5.) quid mirum jam si inebriatur ab ubertate domus Dei, cum nulla mordente cura de proprio, secura bibiti purum et novum illud cum Christo in regno Patris ejus?

33. Hoc vero convivium triplex celebrat Sapientia, et ex una complet charitate, ipsa cibans laborantes, ipsa potans quiescentes, ipsa regnantes inebrians. Quomodo autem in convivio corporali ante cibum quam potus apponitur, quoniam et tali ordine natura requirit; ita et hic. Primo quidem ante mortem in carne mortali labores manuum nostrarum manducamus, cum labore quod glutientum est masticantes: post mortem vero in vita spiritali jam bibimus, suavissima quadam facilitate quod percipitur colantes: tandem rediivis corporibus in vita immortalis inebriamur, mira plenitudine exuberantes. Hæc pro eo quod sponsus in Canticis dicit: *Comedite, amici, et bibite; et inebriamini, charissimi.* Comedite ante mortem, bibite post mortem, inebriamini post resurrectionem. Merito jam charissimos, qui charitate inebriantur: et merito inebriati, qui ad nuptias Agni introduci merentur, edentes et bibentes super mensam illius in regno suo, quando sibi jam exhibet gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, neque rugam, aut aliquid hujusmodi (Ephes. v, 27). Tunc prorsus inebriat charissimos suos tunc torrente voluptatis suæ potat (Psal. xxxv, 9): quoniam quidem in complexu illo

arctissimo et castissimo sponsi et sponsæ, fluminis impetus lætificat civitatem Dei (*Psal. XLV, 5*). Quod non aliud esse arbitror quam Dei Filium, qui transiens ministrat, quemadmodum ipse promisit (*Luc. XII, 37*): ut ex hoc jam justi epulentur et exsultent in conspectu Dei, et delectentur in lætitia (*Psal. LXVII, 4*). Hinc illa satietas sine fastidio: hinc insatiabilis illa sine inquietudine curiositas: hinc æternum illud atque inexplicabile desiderium, nesciens egestatem: hinc denique sobria illa ebrietas, vero, non mero ingurgitans, non madens vino, sed ardens Deo. Ex hoc jam quartus ille amoris gradus perpetuo possidetur, cum summe, et solus diligitur Deus: quia nec nos ipsos jam nisi propter ipsum diligimus ut sit ipse præmium amantium se, præmium æternum amantium in æternum.

CAPUT XII.

De charitate ex epistola ad Cartusianos scripta.

34. Memini me dudum ad sanctos fratres Cartusianenses scripsisse epistolam, ac de his ipsis in ea gradibus inter cætera disseruisse (*Epist. 11*). Forte autem alia ibi, etsi non aliena, de charitate locutus sum; et ob hoc quedam illorum huic [*al. hujus*] quoque sermoni subjungere non inutile duco: præsertim cum facilius ad manum habeam transcribere jam dictata, quam nova iterum dictare. Illa, inquam, vera et sincera est charitas, et omnino de corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta fatenda est procedere, qua proximi bonum, æque ut nostrum, diligimus. Nam qui magis, aut certe solum diligit suum, convincitur non caste diligere bonum, quod utique propter se diligit, non propter ipsum. Et hic talis non potest obedire prophetæ, qui ait: *Confitemini Domino, quoniam bonus* (*Psal. CXVII, 1*). Confitetur quidem, quia fortasse bonus est sibi, non autem quoniam bonus est in se. Quapropter noverit in se dirigi illud ad eodem propheta opprobrium: *Confitebitur tibi, cum benefeceris ei* (*Psal. XLVIII, 19*). Est qui confitetur Domino quoniam potens est, et est qui confitetur quoniam sibi bonus est, et item qui confitetur quoniam simpliciter bonus est. Primus servus est, et timet sibi; secundus, mercenarius, et cupit sibi; tertius, filius, et defert patri. Itaque qui timet, et cupit, utrique pro se agunt. Sola quæ in filio est charitas, non quærit quæ sua sunt (*I Cor. XIII, 5*). Quamobrem puto de illa dictum, *Lex Domini immaculata, convertens animas* (*Psal. XVIII, 8*): quod sola videlicet sit quæ ab amore sui et mundi convertere possit animum, et in Deum dirigere. Nec timor quippe, nec amor privatus convertunt animam. Mutant interdum vultum, vel actum; affectum nunquam. Facit quidem nonnunquam **599** etiam servus opus Dei: sed quia non sponte, in sua adhuc duritia permanere cognoscitur. Facit et mercenarius: sed quia non gratis, propria trahi cupiditate convincitur. Porro ubi proprietatis, ibi singularitas, ibi angulus: ubi vero angulus, ibi sine dubio sordes sive rubigo. Sit itaque servo suæ lex, timor ipse quo constringitur; sit tua mercenario cupiditas, qua et

A ipse aretatur, quando tentatur abstractus et illectus. Sed harum nulla aut sine macula est, aut animas convertere potest. Charitas vero convertit animas, quas facit et voluntarias.

35. Porro in eo eam dixerim immaculatam, quod nil sibi de suo retinere consuevit. Cui nempe de proprio nihil est, totum profecto quod habet, Dei est quod autem Dei est, immundum esse non potest. Lex ergo Domini immaculata, charitas est: quæ non quod sibi utile est, quærit, sed quod multis. Lex autem Domini, dicitur, sive quod ipse ex ea vivat, sive quod eam nullus, nisi ejus dono possideat. Nec absurdum videatur, quod dixi etiam Deum vivere ex lege: cum non alia quam charitate dixerim. Quid vero in summa et beata illa Trinitate summam et ineffabilem illam conservat unitatem, nisi charitas? Lex est ergo, et lex Domini, charitas, quæ Trinitatem in unitate quodammodo cohibet, et colligat in vinculo pacis. Nemo tamen me aestimet charitatem hic accipere qualitatem, vel aliquod accipiens (alioquin in Deo dicerem, quod absit, esse aliquid quod Deus non est), sed substantiam illam divinam: quod utique nec novum nec insolitum est dicente Joanne, *Deus charitas est* (*Joan. IV, 8*). Dicitur ergo recte et charitas, et Deus, et Dei donum. Itaque charitas dat charitatem, substantiæ accidentalem. Ubi dantem significat, nomen substantiæ est: ubi donum, qualitatis. Hæc est lex æterna, creatrix et gubernatrix universitatis. Siquidem in pondere, et mensura, et numero per eam facta sunt universa, et nihil sine lege relinquitur, cum ipsa quoque lex omnium sine lege non sit, non tamen alia quam se ipsa: qua et seipsam etsi non creavit, regit tamen.

CAPUT XIII.

De lege propriæ voluntatis et cupiditatis, servorum et mercenariorum.

36. Cæterum servus et mercenarius habent legem, non a Domino, sed quam ipsi sibi fecerunt: ille Deum non amando, iste plus aliud amando. Habent, inquam legem non Domini, sed suam; illi tamen, quæ Domini est, subjectam. Et quidem suam; sibi quisque legem facere potuerunt: non tamen eam incommutabili æternæ legis ordini subducere potuerunt. Tunc autem dixerim quemque sibi fecisse suam legem, quando communi et æternæ legi propriam prætulit voluntatem, perverse utique volens suum imitari Creatorem: ut sicut ipse sibi lex, sui que juris est, ita is quoque se ipsum reget, et legem sibi suam faceret voluntatem. Grave utique et importabile iugum super omnes filios Adam, heu! inclinans et incurvans cervices nostras, adeo ut vita nostra inferno appropinquaret (*Psal. LXXXVII, 4*). Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? (*Rom. VII, 24*) quo utique premor, et pene opprimor, ita ut nisi quia Dominus adjuvit me, paulo minus habitasset in inferno anima mea (*Psal. XCII, 17*). Sub hoc onere gravatus gemebat qui dicebat: *Quare me posuisti contrarium tibi, et factus sum mihi met ipsi*

gravis? Ubi dixit, *Factus sum mihi met ipsi gravis*, ostendit quod lex ipse sibi esset, nec alius hoc quam sibi ipse fecisset. Quod autem loquens Deo, præmisit, *Posuisti me contrarium tibi*; Dei se tamen non effugisse legem indicavit. Hoc quippe ad æternam justamque Dei legem pertinuit, ut qui a Deo noluit suaviter regi, pœnaliter a seipso regeretur: quique sponte jugum suave et onus leve charitatis abjecit, propriæ voluntatis onus importabile sustineret invitus. Miro itaque et justo modo æterna lex fugitivum suum et posuit sibi [*al. eidem ipsi*] contrarium, et retinuit subjectum: dum videlicet nec justitiæ **600** pro meritis legem evasit; nec tamen cum Deo in sua luce, in sua requie, in sua gloria remansit, subjectus potestati, et submotus felicitati. Domine Deus meus, *cur non tollis peccatum meum, et quare non auferis iniquitatem meam?* (*Job. VII, 20, 21*) ut abjecta gravit sarcina propriæ voluntatis, sub levi onere charitatis respirem; nec jam servii timore cœrcear, nec mercenaria cupiditate illiciar; sed agar spiritu tuo, spiritu libertatis, quo aguntur filii tui, qui testimonium reddat spiritui meo, quod et ego sim unus ex filiis (*Rom. VIII, 14-16*), dum eadem mihi lex fuerit quæ et tibi; et sicut tu es, ita et ipse sim in hoc mundo. Hi siquidem, qui hoc faciunt quod ait Apostolus, *Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis* (*Rom. XIII, 8*); procul dubio sicut Deus est, et ipsi sunt in hoc mundo: nec servi aut mercenarii sunt, sed filii.

CAPUT XIV.

De lege charitatis filiorum.

37. Itaque nec filii sunt sine lege, nisi forte aliquis aliter sentiat propter hoc quod scriptum est: *Justis non est lex posita* (*I Tim. I, 9*). Sed sciendum, quod alia est lex promulgata a spiritu servitutis in timore; alia a spiritu libertatis data in suavitate. Nec sub illa coguntur esse filii, nec sine ista esse patiuntur. Vis audire quia justis non est lex posita? *Non accepistis*, ait, *spiritum servitutis iterum in timore*. Vis audire quod tamen sine lege charitatis non sint? *Sed accepistis*, inquit, *spiritum adoptionis filiorum* (*Rom. VIII, 15*). Denique audi justum utrumque de se fatentem, et quod non sit sub lege, nec tamen sit sine lege. *Factus sum*, inquit, *his qui sub lege erant, quasi sub lege essem; cum ipse non essem sub lege: his qui sine lege erant, tanquam essem; cum sine lege Dei non essem, sed in lege essem Christi* (*I Cor. IX, 21*). Unde apte non dicitur, *Justi non habent legem*, aut, *Justi sunt sine lege*: sed, *Justis non est lex posita*; hoc est, non tanquam invititis imposita, sed voluntariis eo liberaliter data, quo suaviter inspirata. Unde et pulchre Dominus, *Tollite*, ait, *iugum meum super vos* (*Matth. XI, 29*): ac si diceret, Non impono invititis, sed vos tollite si vultis; alioquin non requiem, sed laborem invenietis animabus vestris.

38. Bona itaque lex charitas, et suavis: quæ non solum leviter suaviterque portatur, sed etiam servo-

A rum et mercenariorum leges portabiles ac leves reddit, quas utique non destruit, sed facit ut impleantur, dicente Domino: *Non veni legem solvere, sed adimplere* (*Matth. V, 17*). Illam temperat, istam ornat, utramque levigat. Nunquam erit charitas sine timore, sed casto: nunquam sine cupiditate, sed ordinata. Implet ergo charitas legem servi, cum infundit devotionem: implet et mercenarii, cum ordinat cupiditatem. Porro timori permista devotio ipsum non annullat, sed castificat. Pœna tantum tollitur, sine qua esse non potuit dum fuit servillis; et timor manet in sæculum sæculi castus et filialis. Nam quod legitur, *Perfecta charitas foras mittit timorem* (*I Joan. IV, 18*); pœna intelligenda est, quæ servili, ut diximus, nunquam deest timori, illo scilicet genere locutionis, quo sæpe causa ponitur pro effectu. Deinde cupiditas tunc recte a superveniente charitate ordinatur, cum mala quidem penitus respuuntur, bonis vero meliora præferuntur, nec bona nisi propter meliora appetuntur. Quod cum plene per Dei gratiam assecutum fuerit, diligitur corpus, et universa corporis bona tantum propter animam, anima propter Deum, Deus autem propter seipsum.

CAPUT XV.

De quatuor gradibus amoris, et felici statu patriæ celestis.

39. Verumtamen quia carnales sumus, et de carnis concupiscentia nascimur, necesse est ut cupiditas vel amor noster a carne incipiat; quæ si recto ordine dirigitur, quibusdam suis gradibus duce gratis proficiens, spiritu tandem consummabitur: quia non prius quod spirituale, sed quod animale, deinde quod **601** spirituale (*I Cor. XV, 46*). Et prius necesse est portemus imaginem terrestris, deinde cœlestis. In primis ergo diligit seipsum homo propter se; caro quippe est, et nil sapere valet præter se. Cumque se videt per se non posse subsistere, Deum quasi sibi necessarium incipit per fidem inquirere, et diligere. Diligit itaque in secundo gradu Deum, sed propter se, non propter ipsum. At vero cum ipsum cœperit occasione propriæ necessitatis colere et frequentare, cogitando, legendo, orando, obediendo, quadam hujuscemodi familiaritate paulatim sensimque Deus innotescit, consequenter et dulcescit: et sic gustato quam suavis est Dominus, transit ad tertium gradum, ut diligit Deum, non jam propter se, sed propter ipsum. Sane in hoc gradu diu statur: et nescio si a quoquam hominum quartus in hac vita perfecte apprehenditur, ut se scilicet diligit homo tantum propter Deum. Asserant hoc si qui experti sunt: mihi, fateor, impossibile videtur. Erit autem procul dubio, cum introductus fuerit servus bonus et fidelis in gaudium Domini sui (*Matth. XXV, 21*), et inebriatus ab ubertate domus Dei (*Psal. XXXV, 9*). Quasi enim miro quodam modo oblitus sui, et a se penitus velut deficiens, totus perget in Deum: et deinceps adhærens ei, unus cum eo spiritus erit (*I Cor. VI, 17*). Arbitror hoc sensisse Prophetam cum diceret: *Introibo in potentias Domini*: